

شرایط رجوع زوجه به فدیة از دیدگاه فقه و حقوق

میلاد غلامی افشار
www.ketab.ir

انتشارات قانون یار

۱۴۰۲

سرشناسه	: غلامی فرد، میلاد، ۱۳۷۴
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: شرایط رجوع زوجه به فدیة از دیدگاه فقه و حقوق /مؤلف میلاد غلامی فرد.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات قانون یار، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۸ صفحه
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۶۸۹-۶
فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۳۳] - ۱۳۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: طلاق خلع * Divorce at the wife's instigation (Islamic law) (طلاق (فقه) Divorce (Islamic law) -- Law and legislation -- Iran -- قوانین و مقررات - ایران * Divorce at the wife's instigation (Islamic law) -- Law and legislation -- Iran طلاق -- قوانین و مقررات - ایران
رده بندی کنگره	: ۶/۱۸۹BP
رده بندی دیویی	: ۳۶/۲۹۷
کتابشناسی ملی	: ۹۵۱۴۵۰۸
رکورد کتابشناسی	: فیبا

انتشارات قانون یار

شرایط رجوع زوجه به فدیة از دیدگاه فقه و حقوق

تألیف: میلاد غلامی فرد

ناشر: قانون یار

چاپخانه و صحافی: قانون یار

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۲

شمارگان: ۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۹۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۶۸۹-۶

(تمامی حقوق مادی این کتاب محفوظ بوده و متعلق به انتشارات قانون یار می باشد)

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، موسسه قانون یار تلفن: ۵۲۶ و ۶۶۹۷۹۵۱۹

ثبت سفارش تلفنی محصولات (ارسال رایگان به سراسر کشور) ۲۵ و ۰۹۱۹۶۷۴۸۶۴۵

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
پیشگفتار.....	۱۱
مقدمه.....	۱۵
فصل اول: مفاهیم و مبانی نظری.....	۱۷
مبحث اول: مفاهیم.....	۱۷
گفتار اول: مفهوم طلاق.....	۱۷
الف-طلاق در لغت.....	۱۷
ب-طلاق در اصطلاح.....	۱۸
گفتار دوم: مفهوم مهریه.....	۲۰
الف-مهر در لغت.....	۲۰
ب-مهریه در اصطلاح.....	۲۱
گفتار سوم: مفهوم فدیة.....	۲۲
الف-فدیة در لغت.....	۲۲
ب-فدیة در اصطلاح.....	۲۳
گفتار چهارم: مفهوم عقد و ایقاع.....	۲۴
الف-عقد در لغت.....	۲۴
ب-عقد در اصطلاح.....	۲۴
ج-ایقاع در لغت و اصطلاح.....	۲۵
مبحث دوم: مبانی نظری پژوهش.....	۲۶
گفتار اول: اقسام طلاق.....	۲۶
۱-طلاق از طرف زوج.....	۲۶
۲-طلاق از طرف زوجه.....	۲۷
۳-طلاق توافقی.....	۲۸
گفتار دوم: نحوه انشای طلاق و اختلافات آن.....	۳۰
گفتار سوم: شرایط طلاق.....	۳۳

۳۴	الف- صیغه
۳۵	۲- طلاق دهنده
۳۶	۳- مطلقه
۳۶	گفتار چهارم: کاربرد فدیة در باب خلع
۳۹	فصل دوم: ماهیت فقهی حقوقی فدیة
۳۹	گفتار اول: نظریات فقهی در مورد فدیة
۳۹	نظریة اول: ماهیت قراردادی
۴۲	نظریة دوم: ماهیت اختلاطی
۴۴	گفتار دوم: مبانی فدیة در حقوق
۵۱	گفتار سوم: نظریة ایقاع بودن فدیة
۵۳	گفتار چهارم: ماهیت قراردادی فدیة
۵۳	الف) قرارداد معاوضی
۵۶	ب) جواز قرارداد فدیة
۵۷	ج) قالب قرارداد فدیة
۶۰	گفتار پنجم: آثار قرارداد فدیة
۶۰	۱- جدایی
۶۷	۲- حضور دو شاهد در انجام توافق
۷۱	۳- در حالت طهر
۷۳	۴- عده طلاق
۷۷	فصل سوم: شرایط رجوع زوجه به فدیة
۸۰	گفتار اول: چگونگی رجوع زوجه به بذل در عده طلاق
۸۲	قائلین به عدم وجوب طلاق خلع
۸۲	قائلین به وجوب طلاق خلع
۸۳	۱- وجوب نهی از منکر
۸۳	۲- آیه
۸۴	الف- رجوع زن به فدیة
۸۵	ب- شرایط رجوع به میذول
۸۸	ج- عدم حق رجوع مرد
۸۸	گفتار دوم: رجوع بعد از طلاق و دادخواست اثبات رجوع
۱۰۴	رأی شعبه دیوان عالی کشور
۱۰۷	گفتار سوم: احکام فدیة و رجوع به فدیة
۱۰۷	الف- مقدار فدیة

- ب- صیغه طلاق خلع ۱۰۸
- ج- وکالت در طلاق خلع ۱۰۸
- د- شرایط فدیہ ۱۰۹
- ه- بذل توسط شخص ثالث ۱۱۰
- خ- اثرات پرداخت فدیہ ۱۱۱
- ۱- مالکیت به شوهر می‌رسد. یعنی در اثر طلاق خلع و مبارات شوهر مالک فدیہ می‌گردد ۱۱۱
- ۲- رجوع زن به عوض ایقاع می‌باشد ۱۱۲
- ۳- تلف فدیہ قبل از قبض بر عہدہ ی زوجه است ۱۱۳
- ۴- باید خالع شرایط طلاق را داشته باشد ۱۱۴
- گفتار چهارم: احکام فدیہ در طلاق مبارات ۱۱۵
- ۱- کراہت زوجین از یکدیگر ۱۱۵
- ۲- مقدار فدیہ ۱۱۶
- ۳- صیغہ طلاق مبارات ۱۱۷
- پیشنہادها ۱۲۱
- منابع و مأخذ ۱۲۳

پیشگفتار

طلاق فدیه یا طلاق به عوض شکل خاصی از اقسام طلاق است که زن در برابر پرداخت عوض از شوهر خود تقاضای انشاء طلاق و رهایی خود را می‌نماید.^۱ طلاق‌های خلع و مبارات نیز از دیگر اقسام طلاق است که در مقابل عوض انجام می‌شود به این صورت که در طلاق خلع کراهت تنها از جانب زن وجود دارد و در طلاق مبارات این کراهت طرفین است. اصولاً زمانی که زن مالی را در ازای طلاق به شوهر می‌پردازد به معنای آن است که از کراهت دارد، اما، گاهی تحت شرایطی خاص مانند بعد مکانی اقامتگاه زوجین و وابستگی عاطفی زوجه به خانواده خود، وضعیتی ایجاد می‌شود که زن حاضر است در عین تسالم و سازگاری اخلاقی و بدون هیچ کراهتی، مالی را به شوهر تملیک نماید و یا مهریه خود را بذل نموده و از شوهر جدا شود.

در میان فقها اختلاف است که آیا در کنار طلاق‌های خلع و مبارات می‌توان طلاق دیگری که در مقابل پرداخت عوض واقع می‌شود را قرار داد که در این طلاق وجود عنصر کراهت شرط نباشد و یا اینکه طلاق در مقابل پرداخت عوض تنها به دو شیوه

۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ مبسوط در ترمینولوژی، ص ۲۶۶۲-۲۶۴۶.

معروف خود یعنی خلع و مبارات واقع می‌گردد.^۱

فقها در پاسخ به این پرسش یکسان عمل نکرده‌اند. دسته‌ای بر این راه رفته‌اند که طلاق به عوض در شکل و قالبی غیر از خلع و مبارات واقع نمی‌شود و عده‌ای دیگر با ادله خاص خود در کنار خلع و مبارات نوع دیگری از طلاق به نام طلاق به عوض را مورد شناسایی قرار داده‌اند. با توجه به مقدمه‌ای که بیان شد در ادامه تلاش خواهد شد تا به بررسی فقهی این مفاهیم و دیدگاه‌های مرتبط فقهی در زمینه فدیة پرداخته شود.

طلاق و احکام مرتبط با آن مبحث پیچیده‌ای است و به سبب گستردگی این مبحث از لحاظ انواع، ارکان و شرایط حاکم بر آن، بررسی تمامی جنبه‌های آن ضروری می‌باشد. زیرا عدم آشنایی با مفاهیم ارکان آن می‌تواند منجر به ضرر و زیان طرفین شده و آثار زیانباری را در پی داشته باشد. بطور مثال، در مبحث طلاق خلع، یکی از مفاهیم نزدیک به آن یعنی طلاق مبارات نیز مطرح می‌گردد که در آن زن با واگذاری مالی به شوهر از وی طلاق می‌گیرد.

این طلاق مربوط به زمانی است که زن از شوهر به قدری تنفر پیدا کرده باشد که حاضر شود با پرداخت پول از قید همسری وی رها شود. این مال ممکن است مهریه زن یا معادل آن باشد، که این مال فدیة نامیده می‌شود. این طلاق از نوع طلاق بائن است یعنی شوهر حق رجوع ندارد، مگر آنکه زن پشیمان گشته و مال خود را پس بگیرد. زن در مدت عده حق رجوع به عوض را دارد که اصطلاحاً به آن "رجوع به

۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، رهن و صلح، ص ۱۹۵.

مابذل" گفته می‌شود که در هر صورت مطالعه شرایط حاکم بر آن را ضروری می‌نماید.

از طرفی، تفاوت مبارات با طلاق خلع این است که در مبارات تنفر زن و شوهر دوجانبه است، از همین رو عوض طلاق نمی‌تواند از مهریه بیشتر باشد. در این نوع طلاق زوجین باید بر سر تمام موضوعات از جمله حضانت فرزند، مهریه، جهیزیه و غیره توافق کنند که در غیر این صورت دادگاه در مورد آن‌ها تصمیم‌گیری خواهد کرد. بنابراین نزدیکی این مفاهیم نشان‌دهنده اهمیت بررسی آن‌ها در مباحث جداگانه و مفصل می‌باشد که انجام چنین کتابی را ضروری می‌نماید. بر این اساس در این کتاب ماهیت فقهی و حقوقی فدیة و شرایط رجوع زوجه به آن جهت شناسایی جنبه‌های مختلف آن، مورد مطالعه قرار خواهد گرفت.

در مجموع، با توجه به اهمیت مساله طلاق و تأثیر آن بر افزایش آن، مطالعه انواع و ارکان آن، و نیز شرایط مندرج بر آن ضروری می‌باشد. از این رو، علاوه بر اهداف کاربردی برای این کتاب می‌توان به در اختیار گذاشتن نتایج حاصل از این کتاب به وکلا و قضات اشاره نمود تا با شناخت بیشتر جنبه‌ها و شرایط آن، مشکلات پیش‌رو را مرتفع نمایند. همچنین شناخت ماهیت فقهی و حقوقی فدیة و شرایط رجوع زوجه می‌تواند موجبات آشنایی زوجین از این شرایط را فراهم آورد تا به هنگام تصمیم‌گیری در این رابطه، با آگاهی بیشتر اقدام نمایند.

مقدمه

یکی از اقسام طلاق بائن، طلاق خلع می‌باشد. خلع آن است که زن به واسطه کراهتی که از شوهر خود دارد، در مقابل مالی که به وی می‌دهد، طلاق بگیرد؛ اعم از اینکه مال مزبور عین مهر یا معادل آن یا بیشتر یا کمتر از مهر باشد (ماده ۱۱۴۶ قانون مدنی) که مبتنی بر دو رکن است:

۱- تنفر و کراهت داشتن زوج نسبت به زوج خویش، به گونه‌ای که دوام زندگی را برای او یا هر دو مشکل ساخته و منجر به نافرمانی و معصیت و بی‌توجهی به تکالیف شرعی و قانونی و احساسات و عواطف انسانی می‌شود.

۲- دادن مالی از سوی زن به مرد در مقابل انجام طلاق، تا وی را از دلالت رها سازد؛ به گونه‌ای که زوج در زمان عده حق رجوع نداشته باشد. به مالی که زوج می‌بخشد اصطلاحاً "فداء یا فدیة" می‌گویند و می‌تواند عین، دین یا منفعت باشد و در خصوص مقدار آن نیز ضابطه مشخص نیست و به نحوه توافق طرفین بستگی دارد. بنابراین، طبق ماده ۱۱۴۶ قانون مدنی برای تحقق طلاق خلع، زوج باید عوض را پرداخت کند و نیز باید تنفر و کراهت وجود داشته باشد.

از آنجا که اصولاً اجرای صیغه طلاق در اختیار مرد بوده و او مختار است هر زمانی که بخواهد آن را جاری کند، بنابراین شارع مقدس و قانونگذار این دو طلاق را پیش بینی کرده‌اند

که در آن زن بتواند با پیشنهاد دادن فدیة به مرد او را ترغیب کند که وی را مطلقه کند و مرد نیز چون در ازای جاری ساختن طلاق چیزی عایدش می شود بذل فدیة را می پذیرد و اقدام به اجرای صیغه طلاق می کند. اما مسأله ای که در اینجا وجود دارد و ذهن فقها و حقوقدانان را به خود مشغول کرده، ماهیت این عمل حقوقی است، زیرا در جاری شدن این طلاق زن نیز نقش خود دارد.

تقریباً اغلب فقها و حقوقدانانی که به بحث در خصوص طلاق خلع پرداخته اند، ماهیت این عمل حقوقی را نیز بررسی کرده اند و برخی آن را عقد و برخی دیگر ایقاع دانسته اند. بنابراین بررسی این مسأله و ماهیت حقوقی فدیة در این دو طلاق ضروری می باشد و در پی پاسخگویی به این پرسش هستیم که ماهیت فدیة مانند طلاق، ایقاعی مستقل است یا قراردادی خاص میان زن و شوهر؟ و چنانچه قرار فدیة خاص در نظر گرفته شود، چه چیزی به عنوان معوض در این قرارداد در برابر فدیة قرار می گیرد؟

در حقیقت با توجه به اینکه، فدیة و طلاق دو رکن اصلی است که در طلاق های خلع و مبارات وجود دارد و اصولاً فقها و حقوقدانان هنگام بررسی اینگونه طلاق ها تنها به بیان ماهیت حقوقی طلاق می پردازند. اما در این کتاب تلاش خواهد شد تا از دیدگاهی دیگر به بررسی ماهیت فدیة در طلاق خلع پرداخته شود و به این سؤال پاسخ داده شود که نقش فدیة و طلاق در طلاق خلع چیست؟ و به این مسأله پرداخته شود که فدیة و طلاق ارکان یک عمل حقوقی اند یا دو عمل حقوقی مجزا محسوب می شوند؟ اثر متقابل بطلان فدیة و طلاق بر یکدیگر چیست؟ همچنین باید دید شرایط رجوع زوجه به فدیة از منظر فقهی و حقوقی چگونه می باشد؟ که در این کتاب تلاش خواهد شد تا این مسائل مورد مطالعه قرار گیرد.